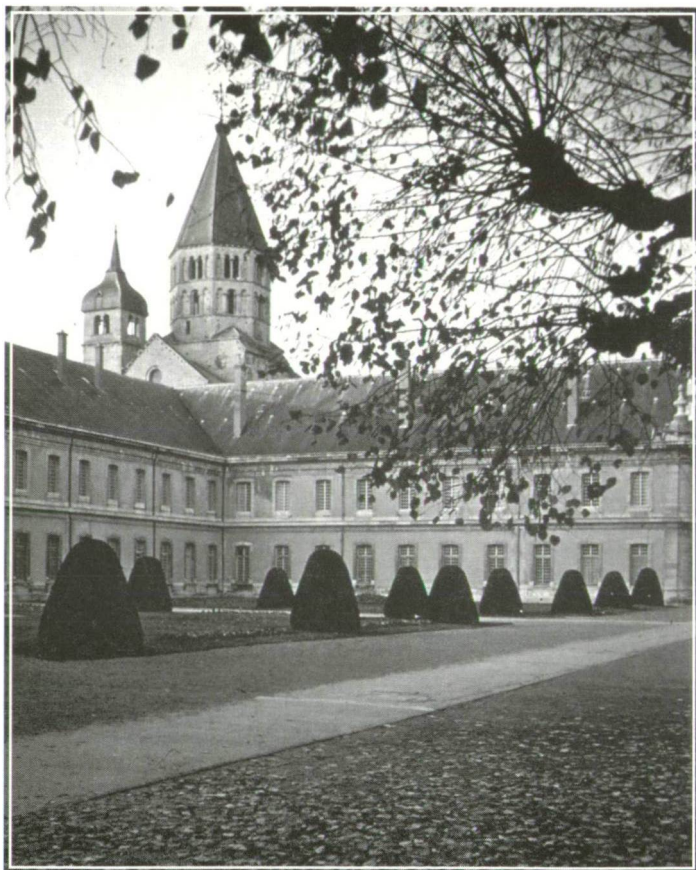

MAROSSY ALFONZ OFM

*Cluny szerzetesi élete
Szent Gellért korában*

UILMOS, Aquitánia hercege 909-ben vagy 910-ben¹ a burgundiai Clunyben jelentős birtokot ajánlott fel Berno apát (910–927) és tizenkét szerzetese számára. Az új alapítás nem az akkoriban szokásos szellemet kívánta képviselni, hanem azt megreformálva az eredeti benedeki regulához akartak itt visszatérni. A reform központi gondolata, hogy a monasztérium a világi hatalomtól független legyen, szorosan kapcsolódjon Szent Péter trónjához, a mindenkori pápához. 927-ben, Odo (927–942) apátságának első évében² szentelte fel a templomot (Cluny I.) – melyet Szent Péter és Pál apostolok oltalmába ajánlották – a máconi püspök, azonban mind ez, mind pedig a monostor hamarosan kicsinek bizonyult.³ A véglegesnek szánt építkezést 948-ban kezdték meg az újabb templommal, majd 955-től a monostor kialakításával folytatták. A templom fölszentelésére 981. február 14-én került sor, a rendház pedig Szent Odilo apát⁴ idejében 1040-ben készült el. Ezt az állapotot Cluny II. néven jelzik.

Szent Odilo hosszú apátsága (994–1048) alatt a clunyi monostor folyamatosan gyarapodott. Az apát tekintélyét Európa szerte elismerték. Császárok és királyok fordultak hozzá, különösen diplomáciai

¹ Cluny alapításának hagyományos dátuma 910. Guy de Valous 1953-ban 909. szeptember 11-re datálta. A különböző dátumokról és számításokról lásd Conant 34., 57. jegyzet. A *Szentek élete* 2. kötetében (főszerk. Diós István, Budapest, 1988, a továbbiakban Diós) Szent Odo apát életrajzában (592) 909. szeptember 2-a szerepel.

² Conant 52. életrajzát lásd Diós, 592–594.

³ A templom alapterülete kb. 10×35 méter volt.

⁴ Életrajzát lásd Diós, 18–19. Halálának napjaként itt 1049. január 1. szerepel, Conant 135. szerint 1048. december 31.

ügyekben kérték közvetítésre. Szent István király is kapcsolatban állt vele. Ismert a levél, melyben Odilo választ küld István királynak, a kért ereklyék ügyében.⁵ Bár az irodalom kiemeli Szent István buzgó ereklyetiszteletét, joggal feltételezhetjük, hogy nemcsak saját magának, hanem a Magyarországon épülő templomok javára is kérte az ereklyét. Cluny szerepét tekintve feltételezhető, hogy Szent Gellért is ellátogatott Clunybe, mint bencés szerzetes, s mint István tanácsadója, bár források erről nem állnak rendelkezésünkre.

A következő apátot, Szent Hugót⁶ (1049–1109) fiatalon, 25 éves korában választották meg. Apátsága alatt teljesedett ki a clunyi kongregáció hierarchikus szervezete, melyhez nagyszámú monostor tartozott. Hugó az 1070-es évek végétől mind a kolostort, mind pedig a templomot átépíttette és megnagyobbíttatta.⁷

Cluny liturgikus tere

1040-re elkészült a monasztérium, vagyis Cluny II. A méretek megadásában sokat segít, hogy már Szent Gellért idejében több száz szerzetes élt itt. Az itt látható egységes épületrendszer jól elhatárolható részekre osztható. Külön területe van a monachusoknak, vagyis a pap-pá szentelt szerzeteseknek, akiknek minden napja a liturgia gyakorlata-ra és a kolostor szövetség irányítására koncentrál. Közvetlenül a templomhoz kapcsolódva élnek. Származás tekintetében főleg nemesi családokból kerülnek ki.

Külön területe van a noviciátusnak, saját kerengővel és épületrendszerrel. Saját élettere van a laikus testvéreknek is, hogy ne zavarják

⁵ IJJAS ANTAL: *Szentek élete* 2. Budapest, 1968, 21–22.

⁶ Életrajzát lásd Diós, 241–242.

⁷ Dolgozatomban csak Szent Gellért korával foglalkozom, ezért Cluny III. elemzésére nem térek ki. A hatalmas templom egyébként teljesen csak 1131-re készült el. Hosszú ideig Európa legnagyobb temploma volt: kb. 77×187 méter.

a többieket. Kiemelt szerepük van a rend építkezéseiben, a szerzetesek kiszolgálásában és a szegények ellátásában, minden munkát ők végeznek. Egyszerűbb kézműves, paraszti családokból származnak. Munkájuk miatt részleges felmentést kaptak az officium végzése alól. Figyelemre méltó, hogy a laikus és pap szerzeteseket külön temetőben temették el.

Az ideérkező magas rangú vendégek számára a kerengőhöz kapcsolva alakítottak ki szállásokat. Cluny azonban a zarándokok és szegények számára is mindig nyitva állt. Ispotályt kínáltak a betegeknek, klauzúrán kívül negyven férfi és harminc női szállást tudtak biztosítani három napra. A szegényekkel való törődést mutatja az 1033-ban fellépő éhínség enyhítése, amikor Odilo apát elrendeli kincseik értékesítését.⁸

Jelentős változásokon megy át a templom belső tere és elrendezése Cluny I.-hez képest. Cluny II. 60 méter hosszú és 23 méter széles háromhajós, három apszisos, keresztházás, nyugati előcsarnokos templom. Déli oldalán helyezkednek el a kolostorépületek összefüggő szárnyai. Kelet felé pedig a Mária kápolna. A templom belső tere jól elhatárolt részekre osztja a liturgiában résztvevő vagy azt szemlélő személyeket.

Az előcsarnok, melyet Clunyben galileának neveznek, kialakításában követi az ókeresztény idők térképzését. Itt helyezkednek el a világi hívek, hogy ne is zavarják a templomban végzett liturgiát. Megfelelő alkalmakkor a hosszházba is bejuthatnak. Ekkor még nem alakítottak ki ülőhelyeket, hanem állva esetleg térdelve vettek részt a hívek a liturgián.

A templomhajó a laikus testvérek és egyes alkalmakkor a nép elhelyezésére szolgál. A nyilvános szentmiséket a népoltáron (Szent Kereszt oltáron), a fogadalmi vagy szándék miséket a mellékoltárokon végezték. A hajó egyúttal a Róma városi liturgiára jellemzően stációs misék végzésére is alkalmas volt, melyet a keresztoltáron kezdtek,

⁸ HEINRICH, J. B.: *Kolostorok a történelemben*. Ford. Karcsu Antal Arzén. Vác, 1866, 111.

majd körmenetben átvonultak a káptalani főoltárhoz és ott folytatták a felajánlást. A szerzetesek egyéb liturgikus mozgásokra is használták ezen területeket.

A papi kórus a hajóból egészen az apszisig nyúlik. A négyzetben helyezkedtek el a szerzetesek, míg az öregek és betegek tőlük nyugatra.⁹ A kórus körülhatároltsága és elszigeteltsége egyre jobban nő és ezt a formát megőrzi Cluny harmadik templomában is, ahol kb. 2-3 méter magas fal veszi körül, amely U alakban nyitott a szentélyre, s a népoltár felé egy kapuval rendelkezik. A hívek már nem láthatják a szerzeteseket, csak a dicséret hangját hallhatják. Itt helyezkedik a káptalani főoltár is, mely baldachinnal van lefedve. Az apszis kialakítására jellemző, hogy a főoltáron kívül több mellékoltárt is elhelyeztek benne. Ezeknek az oltároknak speciális liturgikus szerepük volt a *missa matutina* végzése során.¹⁰ A főapszis mennyezetén az Ítéző Krisztus ábrázolása volt látható, angyalok és kerubok körében. Az északi oldalon elhelyezett kápolnában őrizték az Oltáriszentséget. Ebben a korban még nem terjedt el a tabernákulum használata.

Bár a templom díszítettségéről nem maradtak fent emlékek, de feltehetően erre is helytállóak Szent Bernát korholó szavai: „Szép festmények, különféle domborművek, mindegyike arannyal díszítve, szép és értékes palástok, tarkán hímzett szép szőnyegek, szép és értékes ablakok, zafírral díszített üvegedények, arannyal hímzett csuklyás köpenyek és miseruhák, drágaköves aranykelyhek, a könyvekben arany-betűk. Mindezeket nem nélkülözhetetlen szükséglet igényli, hanem a szemek kívánsága.”¹¹

⁹ Lexikon des Mittelalters. II. München–Zürich, 1983. 2192. (A továbbiakban Mittelalters.)

¹⁰ JUNGSMANN, JOSEF ANDREAS: *Missarum sollemnia*. I. köt. Wien, 1952. 269.

¹¹ Párbeszéd, 278.

Cluny liturgikus gyakorlata

Liturgia alatt értjük az istentisztelet, az Opus Dei gyakorlatát, amely a belső tisztelet külső cselekvésben legtöbbször közösségben megnyilvánuló formája. Célja Isten dicsőítése és imádása mellett a másik ember megszentelése is. A liturgia gyakorlatának nemcsak az imádságok, hanem a liturgikus tér díszítése, kialakítása és az abban végzett mozgások is részei. Azonban ki kell emelni, hogy a külső és belső istentiszteletnek összhangot kell találni minden hívő ember életében.¹² A középkori ember életét teljességgel átszötte a liturgia, a munkát megszentelő imádságban, az új vetés megáldásában erre figyelhetünk fel. Így nem csak a szerzetesek sajátja a liturgiába foglalt élet.¹³ A clunyi szentmisék és imaórák a Róma városi liturgiát követték, de egyben gazdagították gallikán liturgiával is.¹⁴ Clunyben a szerzetesek a reform szellemében a liturgiát és a felebarát szeretetét helyezték középpontba. Feladatuknak tekintették, hogy szüntelenül dicsőítést zengjenek: „Istennek, aki a királyok Királya, s az Úr Krisztusnak, aki a Király”.¹⁵ Ennek a feladatnak a teljesítésére törekedtek, amikor a kétkezi munka, az elmélkedés és a csendes idő háttérbe szorult a liturgia gyakorlatával szemben.

Szent Benedek meghatározza a testvérek számára Regulájában a zsolozsmák rendjét, idejét, a zsoltárok számát és az elhangzó imák sorrendjét.¹⁶ Elkülönít hét nappali imaórát: laudest, primát, terciát, sextát, nonát, vesperást és completoriumot. A zsoltáros szava vezeti Benedeket: „Napjában hétszer mondok dicséretet neked”.¹⁷ Ezenkívül az éjjel nyolcadik órájában is „keljünk föl magasztalásra”¹⁸ – ez a

¹² MIHÁLYFI ÁKOS: *A nyilvános istentisztelet*. Budapest, 1933. 4.

¹³ *A Szent Liturgia*. Ford. Barsi Balázs OFM, 51.

¹⁴ *Mittelalters*, 2191.

¹⁵ Magyar Katolikus Lexikon. II. köt. Budapest, 1996. 258. (Diós István)

¹⁶ Reg. 8-18.

¹⁷ Zsolt. 118, 164.

¹⁸ Reg. 16.

matutinum, amely szorosan összefügg a laudessel, vagyis a reggeli dicsérettel. Ennek kerete adja meg a szerzetes mindennapjait, átszöve és meghatározva imaéletének alapjait. Illő viselkedést is javasol a szerzeteseknek, hogy ne feledkezzenek meg istenfélelemben szolgálni és mindent megtenni, hogy „szívünk megegyezzék a szavunkkal”.¹⁹

Clunyben mintegy a regula kiegészítéseként szokásgyűjteményben, *consuetudines*-ben²⁰ szabályozták a mindennapok gyakorlatát, például a zsolozsma – az Opus Dei – beosztását is. Szent Bernát egyik írásában egy Cluny-beli szerzetes egy ciszterci szerzetessel vitatkozik. A cisztercita így vall életformájukról: „És amiként a ti rendetek tevékeny, mert a becsületes munkát választotta magának Mártával, akként a miénk szemlélődő, mivel Máriával együtt a szent nyugalmat választotta magának, és mivel Krisztus tanúsága szerint ő választotta a jobbik részt, nem kételkedem abban, hogy a mi rendünk érdemesebb a tiéteknél.”²¹ A szemlélődő élet sikerre számíthatott abban a korban, amikor az ezredforduló közeledtével, jelenvalónak érezték Krisztus második eljövetelét és ítéletét a világ fölött. Szüksége volt a kor emberének egy olyan háttérre, ami nyugalmat jelentett számára: ő mindent megtett és nyugodtan állhason az Úr színe elé. Ilyen háttérrel jelentettek a kolostorok, ahol biztosítva látta az imádságot lelki üdvéért, vagy ha anyagiakkal nem volt képes támogatni a szerzetet, akkor is a zarándoklatokkal eljuthatott a szenthelyekre és imádkozhatott a szentek sírjainál.²²

Benedek regulájában bölcs mérséklettel és előrelátással választja meg az ima és munka – „ora et labora” – összhangját. Hiszen éppen a munka háttérbeszorulása az imával szemben válik a hanyatlás fő tényezőjévé. A clunyi szokások Gellért idejében napi gyakorlatban és fejlődésben voltak, még alig kerültek írásba foglalásra, valóban szokásokról

¹⁹ Reg. 19,3

²⁰ *Consuetudines Cluniacensium antiquiores cum redactionibus derivatis*. Ed. Kassius Hallinger OSB. Siegburg, 1983. /Corpus Consuetudinum Monasticarum. Tomi VII, pars altera./

²¹ Párbeszéd, 277–278.

²² DUBY, GEORGES: *A katedrálisok kora*. Budapest, 1984. 59.

beszélhetünk. A napirend lényeges részeit a tanulmány végén táblázat mutatja be.

Nézzük meg tehát, miként teltek a szerzetesek hétköznapijai a regula és a *consuetudines* alapján. Az éjszakai imaóra, a matutinum elvégzésére az éjszaka közepén 12 és 2 óra között, „az éjnek nyolcadik órájában”²³ keltek fel. A zsoltosma kezdete és rendje teljesen igazodik a regula előírásaihoz.²⁴ Hozzá kapcsolódott rövid szünettel („mely alatt a testvérek kimehetnek természeti szükségletükre”²⁵) a Laudes, vagyis a reggeli dicséret. A *Consuetudines* szerint „október első napjától egészen november első napjáig a matutinum után térjenek vissza a testvérek fekvőhelyükre. Ezután, ha a templom őre látja, hogy virrad, akkor jelezen kisebb hangjelzéssel és menjenek a testvérek a templomba minden késedelem nélkül. Akkor énekeljék a primát és a hét bűnbánati zsoltárt²⁶ és litániát leborulva.”²⁷

A prima már napközi imaóra, így a zsoltározás rendjében és az elhangzó imákban azonos a tertiával, sextával és nonával. Ezután ismét visszavonulhatnak. „A prima után egyetlen testvérnek sem kell fölvennie saruját, csak akkor, ha hetes a konyhán vagy a pincében... Ha pedig valaki a hórának megfelelő misét akar énekelni, egyedül énekelje. A gondnok azonképpen igyekezzék, hogy víz és bor és más, az isteni szolgálathoz szükséges dolgok a sekrestyében elő legyenek készítve.”²⁸ Meg kell jegyezni, hogy a laikus testvérek csak néhány közös imaórán vettek részt, hogy munkájukat is el tudják látni.

A tertia közeledtére rövid hangjelzéssel ébresztették a testvéreket. Késedelem nélkül fel kellett kelniük, a testi szükségletek elvégzése,

²³ Reg. 8.

²⁴ Reg. 8–11.

²⁵ Reg. 8. A *Consuetudines* nem is említi külön a Laudest.

²⁶ Zsolt. 6., 2., 37., 50., 101., 129., 142.

²⁷ *Consuetudines Cluniacenses Antiquiores* 3.: De intervallo post matutinum et de prima. Ez az a litánia, melyet az Egyház egyébként a vezeklők visszafogadásakor végzett. Clunyben ez a bűnbánat napi közösségi formája.

²⁸ *Consuetudines Cluniacenses Antiquiores* 5.: De oboedientariis et de missis privatis.

majd kezük és arcuk megmosása után a templomba vonultak, ahol saját imádságaikat, könyörgéseiket végezték. „Hasonlóképpen cselekedjenek a gyermekek is.” Az őr hangjelzésére három közös könyörgést végeztek, majd az oltár elé középre vonultak, meghajoltak és visszatértek a helyükre. Kisebb hangjel következett, ezután énekelték a tertiát majd kezdetét vette a reggeli mise. Ebben a misében (missa matutina) volt szerepe a szentélyben elhelyezett mellékoltároknak.²⁹

Ezt követően a *capitulumot* tartották, vagyis a káptalanterembe vonultak, ahol a regula vagy szabályzat egyes részeit olvasták fel a közösség előtt. Utána öt, előre meghatározott zsoltárt énekeltek, s a sextáig minden szerzetes a saját kötelességét végezte. Ekkor nyílt mód a nap első étkezésére is.³⁰

A sexta után teljes csendnek kellett lenni, amíg a gyermekek be nem vonultak a templomba. Szerdán és szombaton ugyanis ekkor végezték a novíciusok és gyermekek bevonásával a templomi körmeneteket. Elöl keresztel és szentelt vízzel két novícius ment, utána a schola, antifónákat és litániákat énekelve.

Amikor elérkezett a nona ideje, az őr ismét jelzést adott. A templomban könyörgésekkel kezdték, majd egy gyermek fennhangon litániát mondott. Ezt a nagymise követte.³¹ Nona után étkezés következett.³²

Az étkezések alatt olvasmányok hangzottak el. A vecsernyét alkotkor a kompletóriumot szürkület beálltával kezdték a regula alapján, ezt követően a testvérek nyugovóra tértek.

A napi Officium végzésére Benedek előírta, hogy egy hét alatt mondják el a 150 zsoltárt (ma négy hétre elosztva végezzük). Clunyban akadtak napok a téli időszakban, amikor 215 zsoltárt mondtak el

²⁹ Consuetidunes Cluniacenses Antiquiores 6.: De tertia et missa matutinali.

³⁰ Consuetidunes Cluniacenses Antiquiores 7.: De capitulo. Capitulum: Joseph Braun, Liturgisches Handlexikon. Regensburg, 1924. 59.

³¹ Consuetudines Cluniacenses Antiquiores 11.1.: De processione feriæ quartæ et sextæ.

³² Consuetudines Cluniacenses Antiquiores 10.: De missa maiore, de nona, de refectioe.

egy nap.³³ A szerzetesek mind a 150 zsoltárt kívülről tudták. A zsolozsmát lépcsőzetes stallumokban ülve végezték, a lektorok a karingben középen felolvasták az olvasmányokat, egyes részekhez látványos körmenteket is kötöttek. Clunyben különösen próbálták kiemelni, dramatizálni az eseményeket, amelyeket utóbb Szent Bernát kritizált: „*Körben járó hajlongásaitokat pedig, és a kórus közepén teljesen hajlott háttal végzett vonulásaitokat a mi rendünk, mint babonásokat és illetleneket, elvetette.*”³⁴ A liturgia végzésében pótolhatatlan szerep jutott a gyermekeknek is, akik gyakran énekeltek, és amikor a szerzetesek pihenni tértek, ők folytatták az istendicséretet.

Cluny mindennapjairól szélsőségesen aszketikus kép él az emberekben, mint ezt pl. Szerb Antalnál is megtalálhatjuk.³⁵ A bencés regula szerint a sexta és a nona után lehet étkezni³⁶ Clunyben az intenzívebb *Opus Dei*-t bőségesebb étkezéssel egyensúlyozták. Így érvel a clunyi szerzetes: „*A szent atyák ezen regulái nem felelnek meg a jelenkori szerzetesek gyengeségeinek, mivel ezek teste törékenyebb annál... Mi ugyanis csak két rendes fogást fogyasztunk, és azt amit olykor két-két szerzetes szeretetből ad egymásnak, nem tekintjük külön fogásnak.*”³⁷

A *Consuetudines*ben szabályozzák a mosakodás rendjét is, külön gondot fordítva arra, hogy legyen időben meleg víz a dormitóriumban, és szabályozzák a kór gyógykezelésének, az érvágásnak idejét és módját, melyet csak az apát engedélyével végezhetnek el. Ennek szakszerű leírását szintén megtaláljuk a *Consuetudines*ben.³⁸

³³ Dictionary of the Middle Ages. Vol. 3. New York, 1983. 476.

³⁴ Párbeszéd 282.

³⁵ „Egy olyan aszketikus hullám indul el innen, amelyhez képest a IV. és V. századi remeték aszketizmusa enyhe és barátságos.” SZERB ANTAL: *A világirodalom története*, Budapest, 1941. 206–207.

³⁶ „...két főtt étel elég legyen minden testvérnek, de ha lehet valahonnan szerezni gyümölcsöt vagy friss zöldségfélét, adjanak harmadik fogást is.” Reg. 39.

³⁷ Párbeszéd, 281.

³⁸ *Consuetudines Cluniacenses Antiquiores* 8.: De minutorum et puerorum pulmentis. 9.: De intervallo inter mixtum et missam. 11.: De sanguinis minutione.

MAROSSY ERNŐ

IMAÓRA	IDEJE	BENEDEK SZERINT AZ IMÁDSÁGOK RENDJE	CLUNYI SZOKÁSOK SZERINT KÖZNAP	MEGJEGYZÉS
MATUTINUM Éjszakai imaóra	<i>Téli időben:</i> éjnek nyoladik órájában (24– 2 óra között)	„Nyisd meg Uram ajkamat”, Zsolt. 3; Dics; Zsolt. 94; Him; 6 Zsolt. + Ant; 3 Olv. + Resp.; 6 Zsolt. + All.; Apos- toloktól 1 Olv. könyv nélkül; Vers; Kyrie ³⁹ A fennmaradt időt lelki olvasmányok olvasására használ- ják ⁴⁰	Lelki olvasmá- nyok, majd vonul- janak a Mária ol- tárhoz a reggeli dicséret elvégzé- séhez (Karácsony)	
	<i>Húsvétból no- vember elsejéig:</i> úgy végezzék, hogy rövid szünet után kezdődjék a reggeli dicséret	3 olvasmány helyett 1 az Ószövetségből könyv nélkül. ⁴¹		
LAUDES Reggeli dicséret	<i>Hajnalban</i>	Zsolt. 66.; 2-2 Zsol- tár; Kant.; Olv.; Resp; Himn; Vers; Benedictus; Kyrie, Befejezés + Mi- atyánk ⁴²	Okt. 1 – nov. 1. kö- zött lefekhetnek, saját olvasmányok	Nem maradhat el a végén a Mi- atyánk: „egymás- nak okozott ne- hézségek tövise miatt” ⁴³
PRIMA	<i>Napfelkelte</i> (munka előtt)	Napközi imaórák:	+ 7 bűnbánati zsol- tár, leborulás az oltár előtt, litánia + magán- misék	

³⁹ Reg. 9.

⁴⁰ Reg. 8.

⁴¹ Reg. 10.

⁴² Reg. 16-17.

⁴³ Reg. 13, 5

Cluny szerzetesi élete Szent Gellért korában

IMAÓRA	IDEJE	BENEDEK SZERINT AZ IMÁDSÁGOK RENDJE	CLUNYI SZOKÁSOK SZERINT KÖZNAP	MEGJEGYZÉS
				Ébresztő, mosakodás, templom; 3 könyörgés, leborulás az oltár előtt, középen
TERTIA	<i>9 óra</i>	„Istenem, hallgass hívásomra”; 3 Zsolt; Olv; Kyrie, Könyörgés ⁴⁴	+ reggeli mise az időszaknak megfelelően	Káptalani olvasmányok és étkezés
SEXTA	<i>dél körül</i>		Teljes csönd, litánia, vagy körmenet ⁴⁵ nagymise, étkezés	
NONA	<i>3 óra</i>			Étkezés, pihenés
VESPERAS Esti dicséret	<i>alkonyatkor</i>	4 Zsolt+Ant.; Olv; Resp; Himnusz; Vers; Magnificat; Kyrie; Miatyánk, Áldás		Pihenés, érvágás előjárói engedéllyel
COMPLETORIUM	<i>lefekvés előtt</i>	3 Zsolt; Him; Olv; Vers; Kyrie; Áldás		

⁴⁴ Reg. 17.

⁴⁵ Szerdán és pénteken: Kyrie; Miatyánk, bűnbánati zsoltár; könyörgések a bűnökért; körmenet indul; 1. novicius szentelt vizet, másik keresztet, scola utána, antifónák és litániák énekelve.

Hanyatlás

Mi lehet azoka, hogy eme rendezett és Isten dicsérete köré épített élet mégis hanyatlásnak indult? Hiszen ezt írja Petrus Damiani Clunybe Hugó apátnak: *Paradicsomot láttam, amelyet a Szentírás négy folyama öntöz, és lelki erények árasztják el. Egy kertet láttam, ahol a gyönyörű rózsák és liliomok minden fajtája megtermett, illatszerek és fűszerek édes illata áradt, úgyhogy a Mindenható elmondhatja róla: »Lám, Fiam illata olyan, mint a termékeny föld illata, amit az Úr megáldott« (Gen. XXVII:27). És mi másnak nevezhetem Cluny monostorát, mint Isten mezejének, ahol a szeretetben élő szerzetesek oly nagy csoportja található, mint égi vetés termése? A földet szent tanácskozás gyomlálja, és égi szózat magjaival van bevetve. A szellemi gabona termését itt gyűjtik be az égi csűrökbe.»⁴⁶*

A XIII. századig a folyamatos növekedés megtorpant, és hanyatlásnak indult a clunyi kongregáció. Legszembetűnőbb jele a számbeli csökkenés. Ennek okai több szálon is futnak: A túlzásba vitt liturgia („rutinos liturgia”) nem volt jó hatással a szerzetesi életre. A közösségekben elősegítette a személy passzivitását. A zsolozsma elsődlegessége mellett a szerzetesek nem igénylik az elmélyedést, elmélkedést, a fizikai munkát, s nincs is idejük erre.

Az iránytévesztés riasztó jelzője, hogy a clunyi szerzetesek teológiai tevékenysége csekély, pedig az eredeti benedeki regula jelentős időt hagy a szellemi munkára.⁴⁷ Veszélybe került a szegénység is, mert az apátok egyre előkelőbbek lettek, és a közösség is mind arisztokratikusabbá vált. A függetlenség eredeti eszméje is fokozatosan eltorzult, a mindenkori hatalom befolyása alá került az apátválasztás és a monasztérium belső élete is. A 17. századra jövedelmük $\frac{2}{3}$ -a a francia királyi udvarba vándorolt. Jellemző, hogy 1627-ben Richelieu bíboros lett

⁴⁶ Pl 144, 374 (Ep. VI, 4).

⁴⁷ SÖVEGES DÁVID: *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Pannonhalma, 1993. 39.

Cluny apátja. 1790. február 13-án a francia forradalom alkotmányozó nemzetgyűlése a már csak 20 szerzetest számláló monasztériumot felosztatja, államosítja, majd eladja egy vállalkozónak, aki kőbányának használta az épületek túlnyomó részét. Ma már csak néhány épület áll a kolostorból, a templomból (Cluny III.) pedig a kereszthajó déli oldala.⁴⁸

IRODALOM

CLAIRVAUX-I BERNÁT: Párbeszéd egy cluny-i és egy cisztercita szerzetes között. In: *Az égi és a földi szépről*. Budapest, 1988. 275–284.

CONANT, KENNETH JOHN: *Cluny. Les églises et la maison du chef d'ordre*. Mâcon, 1968.

Kassius Hallinger OSB (Ed.): *Consuetudines Cluniacenses antiquiores cum redactionibus derivatis*. Siegburg, 1983. /Corpus Consuetudinum Monasticarum. Tomi VII, pars altera./

DUBY, GEORGES: *A katedrálisok kora*. Budapest, 1984.

FÉLEGYHÁZY JÓZSEF: *Az egyház a korai középkorban*. Budapest, 1967.

HEINRICH, J. B.: *Kolostorok a történelemben*. Vác, 1866.

IJJAS ANTAL: *Szentek élete*. II. köt. Budapest, 1968.

JUNGMANN, JOSEF ANDREAS: *Missarum sollemnia*. Wien, 1952.

Magyar Katolikus Lexikon. Budapest, 1996.

MAROSI ERNŐ: *A románkori művészete*. Budapest, 1971.

MIHÁLYFI ÁKOS: *A nyilvános istentisztelet*. Budapest, 1933.

SÖVEGES DÁVID: *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Pannonhalma, 1993.

Söveges Dávid (ford.): *Szent Benedek Regulája*. Pannonhalma, 1993.

Szentek élete. II. köt. Budapest, 1988.

⁴⁸ Magyar Katolikus Lexikon. II. köt. Budapest, 1996. 257. (Diós István)